

РЕЦЕНЗІЯ

В. Ф. Опришко, д-р юрид. наук, проф.,
декан юрид. ф-ту КНЕУ

С. М. Ратушній, канд. юрид. наук, доц.,
завідувач кафедри міжнародного та європейського права

ВАЖЛИВИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Ця публікація є рецензією на монографію А. Белоглавека та Р. Хотовой «*Эксперты в международных условиях (в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах)*»¹.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне приватне право, міжнародне інвестиційне право, процесуальне право, порівняльне право, арбітраж, міжнародні спори, гармонізація законодавства, доказування, експерти.

Данная публикация является рецензией на монографию А. Белоглавека и Р. Хотовой «Эксперты в международных условиях (в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах)».

Ключевые слова: международное право, международное частное право, международное инвестиционное право, процессуальное право, сравнительное право, арбитраж, международные споры, гармонизация законодательства, доказывание, эксперты.

This publication is a review on A. Belohlávek and R. Khotova monograph «*Experts in international environment (in civil and criminal trials, arbitrary and investment litigations)*».

Keywords: international law, international private law, international investment law, law of procedure, comparative law, arbitration, **international litigation**, harmonization of legislation, proving evidences, experts.

---

¹ Эксперты в международных условиях (в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах)/ Александр И. Белоглавок, Рената Хотова: — К.: Таксон, 2011. — 504 с.

Ефективне функціонування і розвиток правових систем в сучасних умовах об'єктивно потребує зростання вимог щодо змісту і практики правозастосування норм процесуального права. Традиційно, дослідження з питань процесуального права відносяться до права національного і мають галузевий характер. У той же час, враховуючи суттєву інтернаціоналізацію правового середовища, практичні потреби виносять на порядок денний необхідність розгляду і теоретичного обґрунтування питань процесуального права в міжнародних умовах.

Зокрема, у зв'язку із ускладненням предмету юридичних спорів у цивільному, кримінальному або господарському процесі, різноманітних суперечок економічного характеру з іноземним елементом, що розглядаються в арбітражному порядку, зростає роль і значення спеціальних знань, носіями яких можуть виступати експерти. Саме ці спеціальні знання можуть бути вирішальним аргументом для ефективного вирішення міжнародних спорів як приватноправового, так і публічно-правового характеру. В цьому контексті, визначення правових засад експертної діяльності в міжнародних умовах, процесуальних вимог щодо такої діяльності, визнання чинності експертних висновків в процесуальних діях тощо стає безумовно актуальним. За таких обставин публікація в Україні праці А. Белоглавека та Р. Хотової «Експерты в международных условиях (в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах)» є затребуваною і вчасною.

Не можна не погодитися із сформульованою авторами на самому початку монографії тези про те, що в своїй діяльності експерт повинен буди здатним виявити обставини, умови та фактори, в т.ч. ті, які можуть бути прихованими, і прийняти їх до уваги. При цьому, в наш час необхідно, щоб він (експерт), навіть при розгляді справ, які на перший погляд не мають ніякого міжнародного контексту, був здатний діяти в міжнародних умовах. В глобальному світі, на фоні процесів регіональної інтеграції та зближення правових систем, твердження, що будь-яка справа не тягне за собою жодних міжнародних наслідків, виглядає більш ніж тенденційним, а іноді навіть помилковим (с. 1—2).

Науково-теоретичне підґрунтя рецензованого дослідження становлять наукові праці відомих теоретиків права, зарубіжних вчених у галузі міжнародного приватного права, міжнародного процесу, порівняльного права, процесуального права різних кра-

ін. Важливе значення для науково-теоретичного аналізу об'єкта даного дослідження мають праці відомих фахівців (теоретиків і практиків, юристів та економістів) у сфері арбітражного розгляду, міжнародних інвестиційних спорів тощо. Нормативно-правову основу дослідження становлять акти національного права різних країн світу, що регламентують здійснення цивільного, кримінального, господарського судочинства, міжнародні договори, рішення та інші акти міжнародних міжурядових, а також неурядових організацій. Емпірична основа дослідження ґрунтується на розгляді конкретних справ та узагальненні практики залучення експертів в процесі доказування в правозастосовній практиці судочинства та арбітражній практиці.

Метою рецензованого монографічного дослідження стала розробка концептуальних положень щодо ролі експертів у розгляді міжнародних спорів на національному, транснаціональному та третейському рівнях, теоретичних засад їх діяльності в міжнародних умовах, формулювання наукових положень, а також рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання відповідних правил і процедур.

Для досягнення поставленої мети, авторами успішно, на нашу думку, вирішені наступні завдання: досліджено загальні питання, що стосуються особливості процесуального статусу експертів у національних (на прикладі окремих країн) і міжнародних правових умовах; розглянуті особливості участі експертів у міжнародному судочинстві з урахуванням загальних правил міжнародного судочинства та специфіки процесуальних регламентів окремих міжнародних (транснаціональних) судів (судових органів), що розглядають суперечки цивільно-правового або міжнародного публічно-правового характеру; описані питання регламентації участі і процесуального статусу експертів у третейському (арбітражному) розгляді з урахуванням вимог Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ та окремих інституційних міжнародних комерційних арбітражних органів; визначені особливості експертної підтримки в розгляді інвестиційних спорів за умов взаємопроникнення міжнародних і національних факторів і відповідальності держави за неправомірну поведінку та дії експертів, зокрема стосовно заходів і розмірів виправлення незаконного положення (реституції/компенсації/сатисфакції) тощо; проаналізовані різні види актів економічної експертизи в контексті технічних, організаційних та інших умов і методів їх складання, а також

техніко-організаційні вимоги до складання таких актів з точки зору інструментів експертного вивчення, національного регулювання, міжнародних стандартів і практичних вимог щодо оформлення реквізитів.

Окрему зацікавленість викликає розділ, у якому відображені положення і діяльність експертів у міжнародному приватному і процесуальному праві. У зв'язку з чим автори висловлюють свої міркування і своє бачення пов'язаних з цим аспектів: «ускладнюючого» впливу іноземного елементу, автономії волі та її меж, інших колізійних питань. Логічно завершеною і переконливою виглядає позиція авторів щодо договірної та недоговірної відповідальності експертів по відношенню до третіх осіб, їх оцінки загальних принципів, що лежать в основі сучасної регламентації експертного доказування та положення експертів договорами про надання правової допомоги.

На нашу думку, заслуговують підтримки сформульовані в монографії положення про процесуальні принципи загального характеру, що зафіксовані в практиці діяльності європейських судів як предмет угоди, і яких, з точки зору авторів, мають дотримуватися також внутрішньодержавні судові органи при будь-якому застосуванні їх власних процесуальних регламентів (с. 102). Адже наявність таких загальних принципів створює юридичну підставу для подальших кроків у гармонізації національного процесуального права з міжнародно-правовими нормами.

Рецензована монографія є узагальненим, комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із розв'язанням спорів, коли при доказуванні виникає потреба наявності спеціальної кваліфікації, носієм якої виступає експерт. Вона є самостійною науковою роботою, однією з перших у світовій правовій науці, а також першою в Україні публікацією з цих питань.

Структура та зміст рецензованої монографії повною мірою відповідають поставленим у ній завданням наукового дослідження. Обрана авторами система філософсько-світоглядних підходів, принципів ті методів науково-теоретичного пізнання відповідає особливостям об'єкта та предмета дослідження. Представлені авторами додатки не тільки переконливо ілюструють проведені дослідження, але й будуть корисними як нормативні джерела у вивченні, дослідженні або практичному застосуванні експертів для розгляду спорів різної правової природи в міжнародних умовах.

Основні теоретичні положення та висновки, які характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, одержаних авторами, є самостійними, обґрунтованими та достовірними. Вони становлять наукову новизну і є внеском авторів у становлення науки міжнародного процесуального права.

Актуальність, новизна та запропоновані висновки дають також підстави вести мову про те, що монографія А. Белоглавека та Р. Хиотової «Эксперты в международных условиях (в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах)» має безумовно практичне спрямування, може бути застосована в освітній сфері, нормотворчій, судовій та арбітражній діяльності, практиці національного та міжнародного регулювання спорів приватноправового та публічноправового характеру.